

Глобалізація вищої освіти та її наслідки для України

Робота присвячена вивченню процесу становлення вищої освіти України, яка в сучасних умовах, як і інші сфери діяльності, усе гостріше відчуває тиск з боку країн-сусідів. Глобалізаційна культура системи вищої освіти в Україні, в першу чергу, пов'язана з процесом інноваційної освіченості суспільства. Виникає певна складність, що обумовлюється тривалим включенням до Українського простору тоталітарної системи. Як наслідок, її економіка, а також соціальна та культурна сфери не мали змоги вільно та самостійно розвиватися. Тому, при просуванні глобалізації вищої освіти необхідно брати за основу англо-американську модель світоустрою, експансію євроатлантичних культурних цінностей, які прийнятні саме для закордонної вищої школи, основною перевагою якої є критичне мислення, яке сприяє формуванню творчого підходу до будь-якої людської діяльності.

Проаналізовано передумови, під впливом яких вищі навчальні заклади не можуть розраховувати на національну систему освіти, оскільки сучасні умови вимагають використання Болонського процесу задля прискорення процесу Євроінтеграції. За останні роки відбувається становлення та розгляд вищої освіти як товару, де її комерціалізація виходить на рівень світового ринку не акцентуючи роль на самій якості освітніх послуг. Однією з найстрашніших загроз для національної системи вищої освіти є поява провайдерів в освіті. Враховуючи слабкий економічний розвиток країни це призводить до посилення «відтоку інтелекту» за кордон.

Виявлено основні завдання, які необхідно виконувати навчальним закладам задля протистояння в конкурентній боротьбі, основною метою якої є максимальне охоплення ринку освітніх послуг та залучення потенційних абітурієнтів. Разом з цим, глобалізація культурної складової вищої освіти України може мати наступні наслідки: популяризацію глобальних мультикультурних цінностей; домінування євроатлантичної культури на всій території країни; збільшення кількості освітніх провайдерів країн-сусідів та знецінення власної культури та ідентичності суспільства.

Ключові слова: *глобалізація; інтеграція; інтернаціоналізація; просування освітніх послуг; провайдер освіти; глобалізаційна культура; конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. На сьогодні процес глобалізації представлений складним, об'єктивним, історичним процесом структурних та функціональних змін, які в свою чергу охоплюють усі сфери життєдіяльності суспільства. Перш за все це прослідковується в напрямі загальної гомогенізації, універсалізації сучасного світу, прийняття єдиних стандартів та моделей. Цей етап розвитку характеризується як: «планетарний світ став глобальним, планетарно цілісним, системно взаємозалежним, ієрархічно-облаштованим та пірамідално побудованим».

Протягом ХХ-ХХІ ст. вища освіта стала одним із об'єктів глобалізації. Неоднозначна оцінка впливу глобалізаційних чинників на галузь соціально-культурної сфери свідчать нам про своєрідну складність і суперечливість розвитку даного процесу. Саме тому, досить важливим є усвідомлення впливу цих чинників та корегування їх результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При аналізі вітчизняної та зарубіжної літератури було вивчено результати публікацій, що присвячені питанням становлення та розвитку ринку освітніх послуг. Вагомий внесок у вивчення ринку освітніх послуг внесли роботи вітчизняних та зарубіжних вчених: В.Ю. Дмитрієва [1], І.О. Жарської [2], І.В. Захарової [3], Ю.В. Іванова [4], В.С. Лозового [5], М.П. Сагайдак [7], Г.З. Чкаловської [8], Т.А. Ящук [9] та ін.

Постановка завдання. Сучасні умови функціонування та розвитку ринкових відносин досить сильно підпадають під вплив глобалізаційних чинників.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити та усвідомити що являє собою сама глобалізація освіти;
- проаналізувати процес впровадження глобалізації та її вплив на культурні особливості нашої системи освіти;
- визначити, для чого високорозвиненим країнам сприяти відтоку освіченої молоді;
- знайти шляхи максимально невідчутного проникнення глобалізації в освітній простір.

Викладення основного матеріалу дослідження. Протягом останніх п'ятнадцяти років процес стрімкої глобалізації значною мірою трансформує національну систему вищої освіти. Саме тому, досить

важливо з'ясувати актуальність тенденції стрімкого розвитку вищої освіти врахувавши умови глобалізації культури, а також виокремити її наслідки, спробувати розмежувати твердження глобалізації й інтеграції стосовно освітянського простору.

Безперервним процесом функціонування системи вищої освіти є її постійне ускладнення відносин глобалізованого та високо-інформаційного суспільства, що зазвичай беруть ототожнювати з поняттями, такими як: інтернаціоналізація та глобалізація.

Розглядаючи дану проблему, освітня інтернаціоналізація створює вільним процес обміну викладачами та студентами з різних країн світу, а також створює єдині спеціальні навчальні програми. Глобалізаційний аспект, в свою чергу – це процес індивідуалізації навчальних планів за допомогою вивченого раніше попиту, щодо певного типу фахівців з врахуванням вимог глобальних ринків праці.

На сьогодні дані процеси прямо стосуються функціонування та розвитку університетів, так як це робить досить актуальним завдання постійного поширення нашої національної культури, змушує стандартизувати навчання і, як не дивно, значно звужує можливості бюджетів країни, що знаходиться в прямій залежності від лівової частини фінансування вищої освіти. На вищі навчальні заклади покладено основне завдання – адаптація до вимог глобалізаційної епохи.

Варто підкреслити, що сучасний, конкурентоспроможний університет повинен постійно враховувати сучасні зміни суспільства стосовно культурного та наукового технічного розвитку, задля того, щоб мати можливість знайти себе в реаліях сьогодення.

Якщо спробувати узагальнити головні погляди науковців, то стає зрозумілим, що процес інтернаціоналізації в галузі вищої освіти призводить до посилення інтеграції вузів та освітніх систем, а глобалізаційні процеси – посилюють їх конкуренцію. На сьогодні університети є основним соціальним інститутом сучасного суспільства.

Як вища ланка освіти на навчальні заклади покладено такі основні функції:

- організація і проведення досліджень в науковій галузі;
- створення умов для забезпечення потреб суспільства у висококваліфікованих кадрах;
- сприяння розвитку загальної освіти.

Постає питання в тому, чи буде вища освіта в сучасних умовах індустріального розвитку залишатися конкурентоспроможною і в той же час, провідною ланкою накопичення, передачі знань з врахуванням інтересів нації.

Глобалізаційна культура системи вищої освіти в нашій державі в першу чергу пов'язана з процесом інноваційної освіченості суспільства. Виникає певна складність, що обумовлюється тривалим включенням до Українського простору тоталітарної системи. Як наслідок, її економіка, а також соціальна та культурна сфери не мали змоги вільно та самостійно розвиватися. За 24 роки незалежності розвиток культури суспільства в більшій мірі був спричинений руйнуванням старих норм, традицій, звичаїв.

Якщо спрогнозувати реакцію вищої освіти на процес стрімкої глобалізації, то її основним завданням буде спрямування зусиль на зміцнення, збереження та подальший розвиток усіх навчальних закладів, становлення їх конкурентоспроможності з врахуванням сучасного економічного стану, кваліфікаційних характеристик та збереження національних особливостей.

Проте, існують певні освітні нерівності, що значно впливають на глобалізацію. Основними нерівностями є: нерівномірність доступу до знань; обмежений доступ до сучасних інформаційних технологій; відсутність належного мовного спілкування з провідними партнерами.

На сьогодні, при просуванні глобалізації необхідно брати за основу англо-американську модель світоустрою, експансію євроатлантичних культурних цінностей, що прийняті саме для їх вищої школи. Основною перевагою якої є притаманне критичне мислення. Воно сприяє формуванню творчого підходу до будь-якої людської діяльності, а сама творчість важіль, який спонукає до розвитку демократичних основ спілкування між людьми. Саме тому, американська культура та її раціональність і гедоністичне ставлення до життя, що активно насаджується з допомогою засобів телекомунікації, в наш час дістала досить широке поширення у світі. Прослідкувати це можемо за допомогою усіх сайтів «всесвітньої павутини», 70% з яких знаходиться саме в Америці. Відомо, що англійська мова – найпоширеніша для спілкування. Сама по собі культура – «нейтральний» Інтернет, забезпечує становлення швидкого, прямого і неформального зв'язку, забезпечує створення тісного глобального інформаційного середовища, в якому становлення перешкод поширенню американської масової культури стає неможливим.

Отже, як бачимо, що в період масової глобалізації прослідковується тенденція щодо зближення народів у культурному плані – це сприяє поширенню одноманітності культурного світу, в той час як багатоманітність та унікальність зміщується на другий план. Маємо пам'ятати: – глобалізація в своїй єдності економічних, політичних, культурних процесів призводить до зближення економічного розвитку країн, але не сприяє ліквідації утворених раніше розривів, між розвиненими країнами та тими, що розвиваються. Роблячи одноманітним світовий ринок товарів і послуг вона сприяє руйнуванню традиційних способів життя. Це призводить до зниження рівня освіченості Української молоді шляхом

нав'язування вільного відвідування занять та виконання індивідуальних планів. Завдяки цьому демократичні цінності тоталітарного режиму відступають, але при цьому відбувається домінування політичної складової наддержав. Вони сприяють пропаганді вільного вибору дій, тим самим накопичуючи для себе неосвічені кадри, якими досить легко керувати від гаслом «демократія». Сучасні цінності, в основі яких поширюється глобалізація, хоч і здаються універсальними, проте є абстрактними. Реалізація основних економічних, політичних, ринкових та інших аспектів повністю залежить від культурних особливостей нації, тому про це варто пам'ятати.

На теперішній час, швидкими темпами прогресуюча культурна глобалізація кидає виклик існуючій системі вищої освіти України. За останні роки відбувається становлення та розгляд вищої освіти як товару, де її комерціалізація виходить на рівень світового ринку не акцентуючи роль на самій якості освітніх послуг. Як не прикро, але цінність грошей викорінює роль справжніх цінностей, ринкові відносини – почали спеціалізуватися на таких сферах життя суспільства, де раніше їм не було місця (мистецтво, освіта, наука). Тому процеси комерціалізації освітніх послуг спрямовують освітню складову до неминучої трансформації всього процесу освіти, що був сформований протягом тисячолітньої історії існування освіти в університетах.

Однією з найстрашніших загроз для національної системи вищої освіти є поява провайдерів в освіті. Враховуючи слабкий економічний розвиток країни це призводить до посилення «відтоку інтелекту» за кордон. Талановиті молоді спеціалісти можуть бути селекціоновані ще під час навчального процесу, з подальшим продовженням навчання в країні походження провайдера. Як результат, швидкими темпами збільшуються потоки імміграції здібної молоді.

Основним потенціалом провайдерів освіти є зростання глобалізації, що об'єктивно прискорюється завдяки діям Європейського центру з питань вищої освіти ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій. Болонський процес – яскравий приклад даного свідчення. Тож, країнам-учасникам Болонського процесу необхідно серйозно замислитися про подальші можливості пропагандування експорту послуг освіти, зокрема за участю освітніх провайдерів, про поєднання традиційних і інноваційних форм освіти.

Варто зазначити, що глобалізація культурної складової системи вищої освіти є нерівномірною, а також суперечливою. Проаналізувавши існуючі твердження щодо даного не простого феномена, стало зрозуміло, що сама глобалізація освітньої системи спрямовується до новоутворення – «космополітичного» навчального закладу, який будуватиметься на культурних цінностях провідних країн світу. Як висновок, використання переваг цього процесу буде доступним не для всіх. Тільки країни євроатлантичної цивілізації з їхнім розвитком соціокультурних характеристик матимуть таку можливість.

Так як Україна ще не підтримала дану модель, глобалізація культурної складової вищої освіти може мати наступні наслідки:

- популяризацію глобальних мультикультурних цінностей;
- домінування євроатлантичної культури на всій території країни;
- збільшення кількості освітніх провайдерів країн-сусідів;
- знецінення власної культури та ідентичності суспільства.

Зниження рівня освіченості, а також недостатня закоріненість сучасного світогляду суспільної свідомості негативно впливає на національну безпеку. Перш за все, мова йде про обороноздатність, задля підтримки якої необхідно мати сучасну армію, оснащену всією необхідною військовою технікою. Цього можна досягти за рахунок розвитку національного військово-промислового комплексу, що свідчитиме про наявність потужного особового складу збройних сил, фахівців промислової оборони, а також високого базового та спеціального рівня підготовки, що дасть можливість оперативно освоювати нові технічні засоби.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, Україна, як і інші індустріальні держави Європи, спрямовує свою діяльність на технічну інфраструктуру (енергетичну, транспортну, зв'язку, житлово-комунальну) та висуває вимоги щодо наявності висококваліфікованих операторів, а також інженерно-технічного персоналу, який буде здатний постійно підтримувати життєздатність всієї інфраструктури та постійно оновлювати й удосконалювати її. При цьому, розвинені держави в цей період можуть вирішувати ці питання за допомогою залучених іммігрантів. Однак, Україна, в даній ситуації, на жаль, покладається лише на власні зусилля. В кінцевому випадку нестача кваліфікованого персоналу може призвести до стрімкого занепаду виробничої складової та сприятиме знищенню високотехнологічної інфраструктури та переходу на нижчий рівень розвитку, що в кінцевому результаті призведе до утворення численних негативних соціальних та економічних наслідків. Для того, щоб змінити цю тенденцію, яка вже сьогодні спостерігається в освітньому процесі, маємо сприяти реалізації системних реформ, які в результаті гарантуватимуть поступове відродження та сталий розвиток високотехнологічного виробництва у державному і приватному секторах нашої економіки та зможуть забезпечити вихід України з кризового стану і створять умови для кращого майбутнього.

Список використаної літератури:

1. Дмитрієва В.Ю. Особливості ринку освітніх послуг у системі вищої освіти [Електронний ресурс] / В.Ю. Дмитрієва. – Режим доступу : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/dmitriev.htm.
2. Жарська І. Сучасний стан і тенденції розвитку освітніх послуг в Україні: статистичні оцінки [Електронний ресурс] / І.Жарська, В.Неткова. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2404/1>.
3. Захарова І.В. Маркетинг образовательных услуг / И.В. Захарова. – Ульяновск : УлГТУ, 2008. – 170 с.
4. Іванов Ю.В. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти споживчої кооперації на ринку освітніх послуг України [Електронний ресурс] / Ю.В. Іванов // Українська кооперація. – 2011. – № 4. – Режим доступу : <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/num/ivanov.htm>.
5. Лозовий В.С. Україна на міжнародному ринку освітніх послуг вищої освіти. Аналітична записка [Електронний ресурс] / В.С. Лозовий. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1695>.
6. Ринок освітніх послуг і його характерні риси [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.virtual.ks.ua/students/1485-market-of-educational-services-and-its-characteristics.html>.
7. Сагайдак М.П. Дослідження чинників впливу на поведінку споживачів освітніх послуг [Електронний ресурс] / М.П. Сагайдак. – Режим доступу : <https://www.slideshare.net/alegre380/ss-27877727>.
8. Чкаловська Г.З. Ефективність функціонування ринку освітніх послуг в Україні: проблеми та перспективи / Г.З. Чкаловська // Сталлий розвиток економіки. – 2012. – № 3. – С. 59–64.
9. Яцук Т.А. Ринок освітніх послуг: сутність та тенденції розвитку / Т.А. Яцук // Інноваційна економіка. – 2013. – № 8. – С. 246–249.

References:

1. Dmytrijeva, V.Ju., *Osoblyvosti rynku osvitnih poslug u systemi vyshhoi' osvity*, available at: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/dmitriev.htm
2. Zhars'ka, I. and Netkova, V., *Suchasnyj stan i tendencii' rozvytku osvitnih poslug v Ukraїni: statystychni ocinky*, available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2404/1>
3. Zaharova, I.V. (2008), *Marketing obrazovatel'nyh uslug*, UIGTU, Ul'janovsk, 170 p.
4. Ivanov, Ju.V. (2011), «Konkurentospromozhnist' zakladiv vishhoi' osviti spozhivchoi kooperacii na rynku osvitnih poslug Ukraїni», *Ukraїns'ka kooperacija*, No. 4, available at: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/num/ivanov.htm>
5. Lozovij, V.S., *Ukraїna na mizhnarodnomu rynku osvitnih poslug vishhoi' osviti, Analitichna zapiska*, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1695>
6. «Rinok osvitnih poslug i jogo harakterni risi», available at: <http://www.virtual.ks.ua/students/1485-market-of-educational-services-and-its-characteristics.html>
7. Sagajdak, M.P., *Doslidzhennja chinnikov vplivu na povedinku spozhivachiv osvitnih poslug*, available at: <https://www.slideshare.net/alegre380/ss-27877727>
8. Chkalov's'ka, G.Z. (2012), «Efektivnist' funkcionuvannja rynku osvitnih poslug v Ukraїni: problemi ta perspektivi», *Stalij rozvitok ekonomiki*, No. 3, pp. 59–64.
9. Jashhuk, T.A. (2013), «Rinok osvitnih poslug: sutnist' ta tendencii rozvytku», *Innovacijna ekonomika*, No. 8, pp. 246–249.

Бурачек Ігор Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- теорія та практика корпоративного управління;
- електронна комерція.

E-mail: Igor_Burachek@ukr.net.

Кравчук Катерина Миколаївна – магістр групи МОМ-16 Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- маркетинг освітніх послуг;
- комунікаційний менеджмент.

E-mail: katja_kravchuk@rambler.ru.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2017.